

- értsék a szimbólum, kontraszt, rítus mibenlétét a mindennapi életben és a színházban
- ismerjék a cselekmény, ellencselekmény, akció, tér, idő, üzenet, motívum fogalmát

## Tartalom:

### *Ajánlott témák témakörök, játékkeretek*

- a gyerekeket foglalkoztató problémák (a másság, kiszolgáltatottság, féltékenység, párkapcsolatok, manipuláció stb.)
- erkölcsi problémák, különböző döntések következményeinek feldolgozása drámán keresztül
- Szigligeti Ede: Liliomfi

### *Javasolt gyakorlatok, játékok*

- ön- és csoportismereti játékok
- önmaga elfogadása, önjellemzés, társjellemzés koncentrációs játékokkal, írásos anyaggal, közvetítő eszközzel
- készségfejlesztő gyakorlatok
  - jellemzés hanggal, nonverbálisan, jelmezzel, kellékkal, mozgással
  - színpadi trükkök (pofonok, esések, botlások stb.)
  - improvizáció: etűdök megalkotása; helyzet- és jellemkomikumra építő életjátékok, dramatizálás



Gabnai Katalin

# Értékközvetítő és képességfejlesztő program – SZÍNJÁTSZÁS

Tananyagrendszer 12 osztálynak

- az előkészítő évek (1-3.),
- a 4-5., 6-7-8. évfolyamok,
- és a 9-12. évfolyamok számára

## Bevezető

A **színi nevelés**, a pedagógia szolgálatába állított színjáték, a dráma és a színház eszközeivel történő, folyamatos vagy rendszeres együttlét során megvalósuló művészetpedagógiai tevékenységet jelent, melynek korszerű elméletét és gyakorlatát a **drámapedagógia** és a **színházi nevelés** módszertana tartalmazza.

Törekedni kell arra, hogy *ahol erre felkészült nevelők vannak*, megvalósulhasson ez a fajta komplex készség- és képességfejlesztés, melyben nem a produkció létrehozása az elsődleges, hanem maga a nevelési folyamat.

A **drámapedagógia** gyakorlatai az emberépitést célozzák, feladatuk a személyiségformálás, a kapcsolatfelvétel, a kapcsolattartás, a jelen idejű közlés megkönnyítése, a személyközi kommunikáció kultúrájának elsajátítása. A dramatikus alkotójáték szocializáló tevékenység, hiszen a jól alkalmazott dramatikus nevelés elősegíti a közösségben, a közösségért tevékenykedő ember aktivitásának serkentését, ön- és emberismeretének gazdagodását, alkotóképességének, önálló, rugalmas gondolkodásának fejlődését, összpontosított, megtervezett munkára szoktatását, testi, térbeli biztonságának javulását, időérzékének fejlődését, mozgásának, beszédének tisztaságát, szép és kifejező voltát.

A **kommunikációs kultúrát** segítő gyakorlatok viselkedési bátorságot, biztonságot nyújtanak a társadalmi élet sok területén, s ellensúlyozzák a tömegkommunikációs eszközök személyes részvételt kikapcsoló hatását.

Az **ünnepek** előkészítésének és megélésének közösségformáló erejét nem nélkülözheti az iskolai nevelés sem. Különös figyelmet kell szentelni ezeknek az alkalmaknak, a korosztálynak megfelelő szinten és formában.

A **színházi nevelés** területére tartozik a hagyományos színházlátogatások előkészítése és feldolgozása mellett minden olyan művészeti, művészetpedagógiai esemény, melynek az élő színházi előadás, a jelen idejű művészi produkció a meghatározó eleme. Törekedni kell arra, hogy kisgyermekkorban bábszínházi, a későbbiek során minél több élő színházi előadást nézhessenek meg a gyermekek.

A színi nevelés drámapedagógiai ága, vagy ahogy egyre gyakrabban emlegetik a „dráma”, mint **tantárgy** és mint **módszer** – *képzett nevelő segítségével* – minden korosztály iskolai munkájában helyet kaphat.

De hogyan lehet tantervet írni, tantárgyi útmutatót adni egy olyan tárgyhoz, mely egyszerre tantárgy is és módszer is? Ráadásul nehezen osztályozható, abszolút mércével alig mérhető, magyarországi szakemberhorda – bár folyvást nő – még mindig kicsiny létszámú. Gyakorlati ismerettel csupán pár száz nevelő rendelkezik.

Ez a tantervi ismertetés is számít arra, hogy új drámatanároknak csinál kedvet a tanuláshoz, s közben nem győzi eléggé hangsúlyozni: **drámapedagógiai játékokat, színjátszó gyakorlatokat csupán gyakorlati ismeretekkel is rendelkező nevelő vezethet sikerrel!**

Ez a tantervi útmutató is csak azok számára használható, akik jelentős elméleti és gyakorlati múltat mondhatnak magukénak a színi nevelés területén...

## Tantárgyi célkitűzések

### *Fontosabb fogalmak – előtörténet – tartalmi meghatározás*

A színjáték mint az oktatást segítő pedagógiai módszer sok évszázados múltra tekinthet vissza. Az előre megírt és később szó szerint betanult dialógusokat gyakorta alkalmazzák különböző típusú oktatási intézményekben, többnyire azzal a céllal, hogy az adott tananyagot szórakoztató formában sajátíthassa el a tanuló ifjúság, vagy legalábbis az a társaság, amelyik az előadást úgy-ahogy bemutatta. A tanév jeles napjainak fényét mai napig is elsősorban a tanulók által bemutatott színjátékos esemény emeli.

Amikor azonban napjaink drámapedagógiájáról beszélünk, pontosítanunk kell, melyek azok a haladónak érzett hagyományok, melyekre magunkat erősítendő hivatkozhatunk. Úgy érezzük, legkevésbé a szó szerint betanult, végszókat várva előadott dialógusok szokása rokonítható elveinkkel és gyakorlatunkkal. Nagyra becsüljük a memoritert, tiszteletben tartjuk a nemes szövegeket, de mindezek mellett azt a szellemi és testi(!) frissességet kívánjuk előhívni tanítványainkból, mely a sokat és sokszor hívott kreativitást elősegíti. Az alkalmazott módszerek közt döntő jelentőségű az improvizáció.

Magyarországon a rögtönzésnek nem volt akkora becse, mint az angolszász vagy a szláv kultúrákban. Népi időtöltéssé sohasem vált. A naptári év jeles napjain szokásos népi játékok dramatikus megnyilvánulásai ünnepien kötöttek, a szertartás meg nem másítható erős stílusjegye a megemelt, sokszor kántáló, énekbeszédszerű „egymásnakfelelés”, ahogy a magyar nyelvben legelső formában fordul elő a színjáték jelölése.

Nekünk az a feladatunk, hogy a dramatikus népszokások rituáléjának megismertetése mellett meg-honosítsuk azokat a drámajátékokat, melyek a világban annyi formában szolgálják az adott ország fiainak nevelését és oktatását.

Most jött el az ideje annak, hogy tanulmányozni kezdjük, milyen átjárások vannak a népi kultúra átadása és a drámapedagógia között, s miben és mikor kerül fedésbe a klasszikus hagyományátadó magatartás és napjaink nevelőjének legkorszerűbb közvetítói felkészültsége.

A közeljövő feladata, hogy tanulmányozzuk a *bentlét* kérdéseit, az idő, a helyzet biztonságos megélésének módjaival, a tájékozódás, az eligazodás tapogatózó hadműveletei után a – bár viszonylagos, de mégis mégis megtalálható – harmónia elérésének lehetőségeivel.

Kodály Zoltán mondta: „Olyan kultúrára kell gondolnunk, melyet írás és olvasás nélkül is meg lehet érteni, de amelyben megvan a kultúra fő tulajdonsága: az, hogy részesét felvértezi minden eshetőségre, és boldog emberré teszi mindaddig, míg a neki megfelelő életkorból ki nem lép.”

## Előtörténet

A drámapedagógia reneszánsza Európában az 1920-as években jött el, s természetesen Angliában volt a legerősebb. A harmincas években hatalmas divatja volt a különböző drámajátékoknak az Egyesült Államokban, a negyvenes-ötvenes évek után, mikor a módszer, a nevelési célú színjáték (angolul „educational drama”) német nyelvterületen is megerősödött. Közép-Európába és Skandinávia területére is eljutott. Legkiterjedtebb hálózattal, legképzettebb tanári karral és legmagasabb szintű oktatási intézményekkel a nyolcvanas években Nagy-Britannia, az Egyesült Államok, Dánia, a szocialista országok közül pedig Csehország állt az élen.

Magyarországra az 1970-es évek elején érkeztek az első információk, s elsősorban cseh és angol szakanyagok és szakmai látogatások révén, kísérleti tanfolyamok és szemináriumok segítségével alakult ki a magyar dramatikus nevelési program ütemterve. Jelen pillanatban a „dráma” mint pedagógiai módszer sok magyar nevelő munkáját gazdagítja már évek óta.

Különböző tantárgyak óráin és sokféle szabadidős foglalkozáson 1980-90 között egyre többször tűnnek fel a tudatosan alkalmazott drámapedagógiai módszerek. Egyre többen tudják, hogy tulajdonképpen nincs olyan tantárgy, amelynek az óráit ne színesíthetné drámajáték, de kitüntetett helyet természetesen az irodalom és a nyelv oktatása mondhat magáénak.

Mivel a tantervekben többször esik szó *játékokról, gyakorlatokról és drámajátékokról*, szükséges tisztáz-

nunk a drámajáték fogalmát:

A *drámajáték* olyan játékos emberi megnyilvánulás, amelyben a dramatikus folyamat jellegzetes elemei lelehetők föl. A dramatikus folyamat kifejezési formája a megjelenítés, az utánzás; megjelenési módja a föl-idézett vagy éppen megnyilvánuló társas kölcsönhatás, az interakció; eszköze az emberi és zenei hang, az adott nyelv, a test, a tér és az idő; tartószervezete pedig a szervezett emberi cselekvés.

A drámapedagógia eljárásai, akár tanítási órán, akár szabadidőben alkalmazzuk azokat, szervesen illeszkednek nevelő-oktató munkánkba, beépülnek a tanítói, tanári magatartásba, olyannyira, hogy átítatódik velük minden alkalom, mindjobban közelítvén a minőségi együttléthez, a tabuk nélküli, demokratikus szerveződésű találkozásokhoz.

## Célok

A **nevelési cél** itt is az egész személyiség, az értelem, az érzelem, a fizikum, a jellem harmonikus és differenciált fejlesztése. Drámajátékaink az emberépitést célozzák, feladatuk a személyiségformálás, a kapcsolatfelvétel, a kapcsolattartás, a közlés megkönnyítése. Gyakorlásuk voltaképpen szocializáló tevékenység, kreativitást és empátiát igényel, s a gyakorlatok cselekvést, aktív részvételt követelnek minden játékostól.

A színjáték-pedagógia helyett azért is szerencsésebb a drámapedagógia, a „dráma” szó használata, mivel a színjátékhoz, a „színház”-hoz a magyar nyelvben túlságosan is kapcsolódó gondolattársítás a hagyományosan értelmezett közönség képzete. Hétköznapiban szólva, színház az, amit azok „ott” csinálnak, én meg – ha kedvem tartja – nézem.

A drámajátékokban **együttjátszásról** van szó. Nézőt csak az esetben hívunk, ha kedvünk és közlési szándékunk úgy kívánja. Kényszerből nem terelhetjük a csoportot nyilvánosság elé, mert a felkészületlenség kiszolgáltatottságot szül, ez pedig romba dönti minden nehezen elért eredményünket.

Most rögtön le kell azonban szögeznünk: szó sincs arról, hogy a drámapedagógia kizárná a nyilvánosság előtti megmutatkozásokat! Másról van szó!

A dráma akár mint rögtönzött játék, akár mint erős katarzisélményt nyújtó színházi előadás jelenik meg életünkben – a **jelenlévő emberre számít**, s a **másik ember élményét** készíti elő vagy dolgozza fel. A megnyilvánuló ember mint élményforrás a hétköznap vagy színpadi drámai szituációk elemzését keresztül lesz igazán emlékezetes. S nincs az az esztétikai minőség, mely ne hívna elő izgalmas értelmezést, ha az **emberi helyzetek érzékelése és megértése** során tárul fel. A szituációelemzés azonban a munka mivesebb szakaszában érkezik csak el.

Mégis, már a bevezető készségfejlesztő gyakorlatok és előkészítő játékok vezetése is ugyanazt a lényeg- és valóságlátó pedagógust igényli, aki előtt később sem lesz tabutéma semmilyen jelenség. Ezek a gyakorlat-sorok a drámaórák lényegét jelentik, s mindezeknek csak kiegészítésére szolgál az önerőből létrehozott bemutató, vagy a színházlátogatás során szerzett „nagyshírházi” élmény.

Munkánkhoz szervesen hozzátartozik a **színházlátogatások** megszervezése, legalább évente kétszer-háromszor.

Hangsúlyoznunk kell: színházra csak színházzal lehet nevelni. Lehet szerepe bizonyos információk tárolásában a videotechnikának, de a színház jelen idejű gyönyörűségét az nem adhatja meg. A színházi élmény katartikus hatása, melyben a nézők közös együttléte, s az **itt és most** bekövetkező vagy megint elmaradt csoda, a győzelem és a megveretés megrázkódtatása egyesül, pedagógiai szempontból nézve is többet érhet, mint száz magyarázat.

## Nyilvánosság előtt?

S még egyszer a közönség elé állásról: bár a drámapedagógia alaptörvényeihez tartozik, hogy a munka során nem az esetleges, közönség előtti bemutató a fontos, hanem az azt megelőző **nevelési folyamat**, a munkára nevelés, az együttműködni tudás, a szemrevétel tűrése, a személyiség és a teljesítmény vállalása mind nyer egy-egy iskolai előadás során.

Semmiképpen sem erőltethetjük a bemutatót! De rossz lenne, s igen nagy kár, ha az előadással járó örömeiket sosem ismernék meg a diákok, csak azért, mert ez idő szerint iskolai előadásaink nagy részét nem a játéköröm vezérli, hanem a megfelelni vágyó pedagógus szorongása rángatja. Amint azonban ez megváltozik, lehetőség nyílik kölyökszínházra, diákszínházra, örömteli, izgalmas játéokra.

**Comenius**, akit bátran tarthatunk az európai dramatikus nevelés egyik első apostolának, nekünk olyan rokonszenves tanításában így fogalmazott:

*„... Minden ami a nyilvánosság előtt játszódik, olyan, mint a színház. Éppen ezért, akiket rövid időn belül a közéletbe küldenek, úgy neveljék, hogy ott megfelelően állják meg a helyüket, s a rájuk bízott feladatokat kellően végezzék el.” (Comenius, 1656)*

## Összegezve:

Mi a célja a nevelőnek a drámajátékok gyakorlásával, s a különböző tanítási órákon, s a szabadidőben alkalmazott dramatikus eljárásokkal?

A jól alkalmazott dramatikus nevelés elősegíti:

- a közösségben, a közösségért tevékenykedő ember aktivitásának serkentését, ön- és emberismeretének gazdagodását;
- helyzetmeghatározási és döntési képességének erősödését;
- alkotóképességének, önálló, rugalmas gondolkodásának fejlődését, összpontosított, megtervezett munkára való szoktatását;
- testi, térbeli biztonságának javulását, időérzékének fejlődését;
- mozgásának és beszédének tisztaságát, szép és kifejező voltát.

A drámajáték gazdagítja

- az oktatómunkát, a szabadidő elöltését;
- színesebbé, intenzívebbé teszi a korrekciós foglalkozásokat;
- viselkedési bátorságot, biztonságot nyújt a társadalmi élet sok területén (pályaválasztás, ügyintézés, családi, iskolai gondok stb.) a résztvevők korának megfelelő formában;
- könnyed és természetes kapcsolatot teremt a nemek között;
- ellensúlyozza azt a passzivitást, amit a tömegkommunikációs eszközök akaratlanul is segítenek.

## Általános követelmények

Mérhető-e a fejlődés, ha nem is igen „osztályozható” a teljesítmény?

Lehetséges-e követelményeket állítani ezen a területen?

Mi várható el az osztálytól, a csoporttól adott időszakban és adott körülmények között? Természetesen ez is főként a nevelőtől függ, ha lehet mondani, ez aztán még erősebben „személyiségfüggő”, mint a tanítás többi területe. De mérhető! Minden csoport elsősorban önmagához mérhető!

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolását segítik elő a következő lapokon olvasható szempontok. Összefoglaló jelleggel ismertetjük a drámajátékok alkalmazása során felállítható **általános követelményeket**.

Igaz ugyan, hogy a ÉKP évfolyami bontásban kéri a tantárgyak terveit, a színjátszás azonban nem szorítható tanéves rubrikákba. Meg kell állapodnunk abban, hogy nagy vonalakban milyen elvárások határozzák meg annak a nevelőnek a munkáját, aki például egyes korosztályú csoporttal dolgozik. **Ha az ilyen csoportokról nem vennénk tudomást, és munkájukat nem segítenénk, nem számolnánk a nagy többséggel,** melynek egy része később talán elmélyült és szisztematikus munkát is tud majd vállalni.

Az alkalmi színjátzó közösségek, dramatikus játszókörök együttlétei során az itt felsoroltak képezik a hosszabb távú nevelési célok alapját:

- Játékos gyakorlatok során sajátítsák el a tanulók a drámai **kifejezési formákat**, melyek a mindennapi kapcsolatfelvételt és kapcsolattartást megkönnyítik.
- Ismerjék meg magukat, társaikat, környező világukat egy-egy **gesztus, hanglejtés, az arckifejezés, a viselkedés tükrében**.
- Figyeljék meg, és korukhoz képest legyenek képesek elemezni azt a jelenséget, hogy a színpadra emelt dráma, az író által tudatosan létrehozott drámai feszültség a **mindennapok dramaturgiájából** táplálkozik.
- Testi adottságaiknak és személyiségüknek megfelelően a legkülönbözőbb élethelyzetekben **pontosan és tisztán fejezzék ki magukat**.
- Törekedjenek arra, hogy a játékbeli társak vagy épp a széles nyilvánosság ne gátolja őket a közlés árnyaltságában és teljességében. S mivel a **nyilvánosság elviselését** az önmagukkal való azonosság tudata teszi lehetővé, el kell érni, hogy az identifikáció biztonsága ily módon is hozzásegítse őket az önmegvalósításhoz.
- A játékok segítségével alakuljon ki a gyerekekben és a fiatalokban jó értelemben vett **szociális és esztétikai érzékenység**. A rögtönzött játékok során gyakorolják a tanulók a különféle élethelyzeteket, kiélezett szituációk felismerését, az azokban való eligazodást, a döntést.
- **Erősödjék empátiás készségük**, legyenek képesek szerepcserékre a játékbeli helyzetekben.
- A hétköznapi életben és a különböző műfajú művekben megjelenő **esztétikai minőségeket** minél pontosabban ismerjék föl, ezek meghatározása állandó napi gyakorlatukként szerepeljen, koruknak megfelelő formában és mélységben.
- S annak ellenére, hogy a drámapedagógiában a különböző dramatikus eljárások alkalmazása során tanórán vagy szakköri keretben nem új ismeretek elsajátítása a cél s a fő követelmény, járulékos elemként ezzel is számolnunk kell. Érvényesüljön a drámával való foglalkozás tantárgyhatáron áthatoló, integráló szerepe. Le-

gyen érték a tanulók szemében az **új összefüggések feltárása**.

- Bármilyen életkorban kezdődjék is a drámajátékokkal való ismerkedés, az első munkaszakaszt, a kezdő időszakot mindenképpen a **személyiség nyitása** jellemzi, az érzékelés, a testi ügyesség, az együttműködés fölött érzett öröm vezérli. A későbbiek során mind nagyobb szerepet kap az **együttérző beleélés**, az empátia gyakorlata és fejlesztése.

Ezt követi a **pontos kifejezés vágyának** fölkelése, az ellenőrzött „üzenet” továbbítása a dráma eszközeivel.

Ha minden jól alakul, magunktól, s a csapattól elvárhatjuk a következőket:

- A hasonlatkereséstől eljutva a szimbólumteremtésig, különböző lépcsőfokokat bejárva **legyenek képesek a sűrítésre**, a lényeg kiemelésére.
- Az életkor előrehaladtával mindinkább legyenek képesek jelenségek, életfolyamatok, alkotások **szerkezetének felismerésére**.
- Ugyancsak életkoruk és képességeik szerint legyenek képesek térbeli, időbeli és szociális **helyzetük meghatározására**.
- A koncentrációt igénylő gyakorlatok után és azok segítségével eljutva az új konstrukció érzékeléséig és létrehozásáig, **legyenek képesek kooperációra**, s leljék örömeiket abban.
- Az élethelyzetek, cselekmények elemzése és a napi együttlét során alakuljon ki bennük az a felismerés, hogy a társadalmi folyamatok változtathatóak, nyerjenek indítást az azokban való **aktív részvételre**.
- A játékos közösségben, a közösséggel együtt tegyenek szert olyan tapasztalatokra, melyek segítenek a közösségbe beilleszkedni, **önismeretre**, az emberi méltóság tiszteletére nevelnek, önálló gondolkodásra, s az **alkotáshoz szükséges bátorságra** biztatnak. Ezek a játékok felkeltik a megszerzett tudás rendszerezésének igényét, használja ki a vezető azt a lehetőséget, hogy a gyakorlatok új ismeretek megszerzésére serkentenek, összpontosított, megtervezett munkára szoktatnak, amely nem nélkülözi a mindenre figyelő **érzékenységet, rugalmasságot** sem.
- Válgjon értéké a résztvevők szemében a **jó megfigyelés**, a képzelőerő, a **szabálytartás képessége**, a **helyzetfelismerési és döntési készség**, a könnyed és kifejező mozgás s a tiszta beszéd.

## A színhátszás tantervi „ketrecéről” – avagy mentegetőzés

A következőkben a dramatikus játékok és a színházművészet oktatásának **tantervi vázlatát** adjuk meg hat éves kortól kezdve, azzal a céllal, hogy ez a javaslat szigorú gyakorlati ellenőrzés során nyerje el végső formáját, úgy válva tantervvé, hogy a helyi lehetőségek optimális és rugalmas kihasználása mindenkor természetes követelményként jelentkezzen benne.

A most következő figyelmeztetések speciálisan a színhátszás tantervi előkészítésének problémáira mutatnak rá:

**Bármilyen csoporttal, osztállyal dolgozunk is, ezt a munkát sem lehet a közepén elkezdni!** Tehát: ha valaki ötödikesekkel vagy hatodikosokkal dolgozik is, **nem írható elő neki, hogy pontosan mit kell csinálnia**, ha eddig nem csinált semmi idevágót, vagy ha olyan szerencséje volt, hogy az alsós nevelő „megdolgozta” a csoportot.

Annak nagy a valószínűsége, hogy a felhasznált irodalmi anyagok javarészt megegyeznek a munka során az adott korosztályoknál. **Ám a megmunkálás, a feldolgozás mélysége, minősége sokkal eltérőbb lehet, mint két különböző korosztályú osztály összehasonlításánál, akik vezetői hasonló összpontosítással és felkészültséggel dolgoznak.**

Abból az ideális helyzetből indulunk ki, hogy a tanulók első osztályos koruktól kezdve fokozatosan és folyamatosan kerülnek mind közelebb a drámajátékok s a színhátság világához, megjegyezve, hogy mindez esetünkben is csak eszköz ahhoz, hogy teljes személyiségű, boldog és kiegyensúlyozott emberré legyenek tanítványaink.

**EZT A HELYZETET TARTOTTUK SZEM ELŐTT, AMIKOR A 12 ÉVRE SZÓLÓ KERETTAN-TERVET ELGONDOLTUK.**

Megeshet azonban, hogy a kísérleti időszak során, de talán még később is, **valamelyik előkészítő lépcsőfok hiányzik**. Ilyenkor az adott korosztállyal foglalkozó nevelőnek meg kell győződnie arról, hogy az előző korosztálynak ajánlott módszerek és művek legfontosabbjai miként jelentkeztek, szerepeltek-e egyáltalán a tanulók eddigi tanulmányaiban. **Ha fontosnak ítélt mozzanatok hiányoznak, pótolni kell azokat.**

Így például előfordulhat, hogy egy kamaszokkal dolgozó pedagógus rájön, hogy tanítványai mit sem tudnak az alsó tagozatosok drámajátékai között szereplő dramatikus népszokásokról. Ez esetben a 12-14 éveseknek javasolt gyakorlatok és módszerek arányos ritkítása árán s a korosztályhoz illő didaktikával – módo-

sított előkészítéssel és levezető játékokkal – be kell iktatni például a betlehemezés szokásának megismertetését.

**Ellenőrizni kell, s erre a kezdő hetek játékidőszaka kiválóan alkalmas, hogy a felsőbb évek elvárásainak és követelményeinek van-e mire ráépülniük.**

Ha nincs, **az alapozáshoz kell hozzálátni.** Nem lehet magas szintű improvizációs játékokat kezdeményezni olyan 14-16 évesekkel, akiknek semmiféle előgyakorlatuk nincs ezen a téren, hiába írna elő bármilyen tanterv ilyen követelményt erre a korosztályra.

Nem tekinthetők befejezettnek, kellemetlen kifejezéssel élve „letanított”-nak, a legegyszerűbb érzékelő gyakorlatok sem. Más funkciót töltenek be ezek a játékok a világgal most ismerkedő kicsik, a magukkal most ismerkedő serdülők s a feladattal, a kifejezéssel folyvást küszködő kortalan köznapi ember s egy művész esetében. A gyakorlat leírása meglehet ugyanaz, de más lesz a fölvezető instrukció, az időtartam, a figyelem intenzitása, s más lesz az élmény megosztásának módja.

S természetesen mást tekintünk eredménynek a közösségfejlődés szempontjából is pl. egy nyári tábor lakóinál, s egy két éve együttműködő színjátszó csoport tagjainál.

**A minden esetben végig gondolandó problémák és szempontok:**

1. A témára szánt időkeret az adott korosztályban.
2. Speciális nevelési célok.
3. Az általános készségfejlesztés követelményei.
4. Mozgás.
5. Beszéd.
6. Kifejezőkészség (a színművészet kifejező eszközei és a társművészetek, báb-, zene-, képző-, előadóművészet csoportosan és egyéni formában).
7. Improvizáció az adott életkorban.
8. Előadásformák, esetleges közönség előtti megmutatkozások.
9. Színházelméleti, színháztörténeti fogalmak.
10. Feldolgozásra ajánlott művek.

Szervező elvünk a ritmusra való nevelés, mely a fegyelmet s a formaérzéklet leginkább fejleszti. A spontán dramatikus megnyilatkozás szintjéről a művészi kifejezés szintjére juttatjuk el a tanulókat, hogy a színjáték kifejezőeszközeit tudatosan alkalmazzák a közvetítendő, vállalt(!) gondolat és érzés, a drámai közlés szolgálatában.

## **Előkészítő évek (1-3. évfolyam)**

Annak ellenére foglalkozunk ezzel a korosztállyal, hogy az ÉKP csak 4. osztálytól kezdve ír elő szabadon választható tárgyai között színjátszást. Valóban *nem szükséges külön órát biztosítani* erre a tárgyra ebben az időszakban. *Az egész tanítási időt* átszínezzik ilyenkor a drámajátékok, nem beszélve a szabadidőről!

Fényezés lenne ebben a perdöntő időszakban nem használni a színjátszás megannyi ajándékát! Kezdjük el!

### ***Időkeret:***

Mint jeleztük, ebben az időszakban egyáltalán nem szükséges külön órát biztosítani a drámajátékoknak. Ez az az időszak a tanításban és a nevelésben, amikor minden percet átszínezzhet és gazdagíthat a drámapedagógia, tantárgyhoz vagy szabadidős foglalkozáshoz igazodva. A tanító **magatartását** határozza meg a módszer, s ennek a nevelői együttlét minden pillanatában egységesnek és következetesnek kell lennie.

Első osztályban tehát semmiképpen sem kell erőltetni a külön órát, kivéve ha nem egész napos iskolai foglalkozásba épül bele, amikor is a napköziotthonos munka pontosabban körülhatárolható részét képezheti. Heti háromszor 30 perc. Heti 1-1,5 óra javasolható olyan oktatási intézményekben, ahol korrekciós, felzárkóztató céllal alkalmazzák a drámajátékokat hátrányos helyzetű gyerekek szociális körülményeinek javítása végett.

### ***Nevelési cél:***

Kellemes csoportlétkör kialakítása, melyben eleinte a játékosság, a felszabadult hangulat uralkodik, s ennek megtartásával érjük el a játékosságból kinövő alkotó hozzáállás megszületését. Az általános készségfejlesztés mellett célunk a személyiség nyitása, a fölös gátlások oldása, a játékbátorság fölkelése. Alapvető feladatunk az első iskolai hónapok szocializációs problémáinak szelídítése. Megkívánható a kezdeti években is az emberek közötti szociális kapcsolatok alapszintű érzékelése, a hétköznapi alaphelyzeteinek fölismerése, a szociális tájékozódási képesség meglétének ellenőrzése és növelése.

### ***Általános készségfejlesztés:***

Az *általános készségfejlesztő* gyakorlatok során alapozó jelleggel kerülnek sorra az érzékelő-, ritmus- és fantáziagyakorlatok.

Törvényszerűen indítunk csoportmunkával, s csak később kérünk egyéni feladatteljesítést. Az ismerkedés időszakában nem, vagy alig korrigálunk! A tanár azonban most is, mint a későbbiek során, ezen gyakorlatok végzése közben állapítja meg, milyen szinten tudja kezdeni vagy folytatni csoportjával a munkát, kinek van szüksége esetleges korrekciós átirányításra, nagyobb segítségre, ki mutatkozik különös tehetségűnek stb.

Erősítjük a koncentráció intenzitását és idejét, évről évre többet kívánva. Harmadik osztályban megkívánjuk a szerkezet, a konstrukció érzékelését, a kezdet és a vég hangsúlyozásával. Az egyszerre végeztetett egyéni gyakorlatok után arra törekszünk, hogy valódi csoportmunka, jó együttműködés alakuljon ki.

### ***Mozgásgyakorlatok:***

A *mozgásgyakorlatok* népi játékokból és egyszerű gimnasztikai gyakorlatokból állnak. Megtanítjuk a magyar néptánc alaplépéseit, sportjátékokat, ügyességi játékokat végeztetünk, 8-9 éves kortól kezdve hangsúlyozott gondot fordítunk az épp ügyesedő gyermek egyre bonyolultabbá tehető mozgásgyakorlataira. Fejlesztjük a testtudatot s a térbeli tájékozódást. Egyszerű lazító gyakorlatokkal pihentetünk.

### ***Beszédgyakorlatok:***

A helyes légzés, hangképzés alapjait játékos *beszédgyakorlatok* formájában sajátítják el a gyerekek. A fogváltás miatti életkori pőszesség és egyéb beszédhibák tudomásulvételével a nagyobb jelentőségű beszédhibákat igyekszünk javítani, esetleg logopédus segítségével. A beszédgyakorlatok mindig mozgásgyakorlatokkal együtt jelentkeznek!

### ***Kifejezőkészség:***

A színművészet *kifejezőeszközeit* alapszinten használják a gyerekek. Célunk a jól érthető, tagolt, helyes magyar beszéd elsajátítása. Törekszünk arra, hogy mozgásuk koordinált, könnyed, biztonságos legyen. Megjelenítő játékaik során dicsérettel jutalmazzuk ugyan a sikeres megnyilvánulásokat, de ezekben az években *nem korrigálunk!* Nem mutatjuk be előre sem a mozdulatot, sem a hangsúlyt. Megbeszélhetjük, mennyire volt pontos egy-egy megoldás, de nem erőltetjük a javítást!

A gyermek színjátéka néha foltokban jelentkezően kidolgozottnak tűnik, mégis tudatában kell lennünk annak, hogy a tökéletes – az ismételhetően tökéletes! – imitáció szinte természetellenes kíváncsi ez idő tájt. A kifejezetten tehetséges, a pontosításban örömet találó gyermeket kíváncsi szerint segíthetjük, de ez ritka kivétel.

### ***Társzművészetek:***

A társzművészetek közül elsősorban a *bábjátékot* alkalmazzuk. Sőt! Ha nem mennének kellő szinten a színjátszáshoz közelítő játékok, használjunk maszkot, botbábót, kesztyűs bábót, vagy csupán átlelkesített tárgyakat a játékok és a szó elindításához.

Ragadjunk meg minden alkalmat a manuális foglalkoztatásra, amelynek szervesen kell kapcsolódnia a foglalkozások fő témájához. Gondoljuk végig azt is előre, hogy a báb-, maszk-, maskarakészítés vagy tojásfestés közben még mi fog történni.

### ***Improvizáció:***

Az adott életkor dramatikus megnyilvánulásait különös figyelemmel kell gondolnunk. Most dől el, hogy meg tudjuk-e őrizni az előző évek „papás-mamás” játékaiknak természetes rögtönző technikáját, sűrítő tudományát, vagy örökre elveszítjük azt. Nem lesz gondunk a későbbiek során a rögtönzés szabályainak megtanításával, illetve tudatosításával, ha napi gyakorlatként átmentjük ezt a fajta *improvizációs technikát*.

Figyelem: ha mégis javítanunk kellene egy-két alkalommal, nem úgy korrigálunk, hogy megmutatjuk, mi hogyan gondoljuk jónak, hanem úgy, hogy megbeszéljük, melyik játék miért volt jó. Első évben egyáltalán nem szükséges javítani.

Sok-sok némajátékot használunk, amelyben kevesebb a mismásolási lehetőség, így igyekszünk elkerülni azt, hogy a gyerekek *megfeleljenek* a pedagógusnak, ahelyett, hogy *kifejezni próbálnának* valamit.

Harmadik osztály végére elérhetjük, hogy a rögtönzött jelenetnek nemcsak az elejét érzik, hanem a végét is. Tapssal vagy más jellel indítsák és zárják le saját játékukat.

### ***Nyilvánosság előtt:***

*Nyilvánosság előtti megmutatkozásukat* nem szükséges szorgalmazni. Elsőben legfeljebb nyilvános órát, bemutató foglalkozást tartunk, melyre meghívjuk a szülőket. A későbbiek során (másodikban, harmadikban) – ha kedvük úgy tartja – játszhatnak egymásnak, az iskola közösségének.

Iskolán kívüli fellépést nem érdemes szorgalmazni. Néha egy pár perces önvizsgálat tisztázza a nevelőben, mi célt is szolgálna a kikényszerített bemutató. A kicsik közönség előtti első fellépése semmiképpen sem lehet 8-10 percnél hosszabb. 15 perc már sok.

### **Fogalmak:**

A szükséges, és ebben az életkorban is fölfogható dramaturgiai *fogalmak* közül érteniük kell a *szereplő* és a *helyszín* fogalmát. Érezniük kell a mese – cselekmény – *elejét* és *végét*.

### **Feldolgozásra ajánlott művek:**

*Memoriterként a magyar népköltészetből:* mondókák, köszöntők, kiszámolók, nyelvtörők, népszokások rituáléi. *A jeles napokhoz* fűződő szövegek megtanulása és eljátszása révén ismerkedjenek meg a magyar népelet szertartásaival.

Napjaink elkopott szülői kommunikációs készlettára késztet bennünket arra, hogy azt javasoljuk, babázó, papás-mamást játszó legkisebbjeinknek tanítsuk meg azokat az *altatókat*, *hetyegetőket*, *simogatókat*, *nyelvtörőket*, *höcögtetőket*, *duruzsoló mondókákat*, melyek később az anyai dédelgetésben térhetnek vissza. Lehet, hogy még családon belül, kisebb testvéreik is kapnak tőlük abból a jóból, amit szüleik nem tudnak megadni nekik, mert őket sem tanította senki erre.

*Memoriterként és dramatikus feldolgozásra:* ismerkedjenek meg három-négy népballadával (Kömíves Kelemen, Kádár Kata stb.)

*Beszédtechnikai gyakorlatokhoz:* Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Tamkó Sirató Károly versei

*Közös dramatizálással való feldolgozásra* magyar népmeséket és klasszikus műmeséket ajánlunk.

Itt jegyezzük meg, hogy készült egy drámapedagógiai játéktár, mely 1. osztályosoknak tartalmaz javasolt műveket, feldolgozó technikák és egyéb drámajátékok ajánlásával együtt. (Előd Nóra – Kovács Andrásné – Kósa Vilma – Pintér Rozália: „**Add tovább!**” – Ez azonban csak a plusz feladatokhoz kell majd, a jelenlegi tananyagokban található anyagok is alkalmasak ilyen feldolgozásra.)



**Kaposi László – Szabó Zsuzsa – Szauder Erik – Uray Péter**

# K e r e k a s z t a l

---

## tanterv a NAT Tánc és dráma műveltségi területének tanításához

### **Megjegyzés**

A tanterv készítői a NAT Tánc és dráma műveltségi területét három tantárgy – DRÁMA, TÁNC- ÉS MOZGÁSMŰVÉSZET, valamint BÁBJÁTÉK – keretei között tárgyalják.

- A DRÁMA tantárgy tanterve a NAT anyagát jelentős mértékben kiegészítve, a tanítási dráma komplex megközelítésmódját hangsúlyozva a 10. évfolyam végéig ad meg tananyagot és fejlesztési követelményeket, továbbá magába foglalja az Ünnepi szertartások, rituális játékok területét is.
- A TÁNC- ÉS MOZGÁSMŰVÉSZET tantárgy a hagyomány játékain és a hagyományos mozgásformákon kívül jelentős teret biztosít a modern mozgásművészeteknek is (a Drámához hasonlóan a 10. évfolyammal bezárólag).
- A BÁBJÁTÉK tantárgy a bábkészítés, a bábmozgatás és a bábjáték-történet komplexitására épít, részletesen kidolgozott tananyagot és követelményeket adva a 8. évfolyam végéig.

### **NAT követelmények**

Az egyes tantárgyak anyagában részleteztük azon követelményeket, amelyek többletet jelentenek a NAT-hoz képest.

### **Kiemelt közös követelmények**

A NAT TÁNC ÉS DRÁMA műveltségi területén belül megjelenő általános fejlesztési követelmények közül tantervünk kiemelten kezeli a következőket:

- Játékos gyakorlatok során sajátítsák el az alapvető táncos, bábos és drámai kifejezési formákat. (1.a)
- Legyenek képesek különböző technikákat tartalmazó összetett improvizációkra mozgásban, táncban (2.A), továbbá drámában, bábjátékban.

### **Sajátos megközelítés**